

Voortijdig schoolverlaters; wie keren er terug in onderwijs?

Frank Pijpers

De meeste jongeren in Nederland hebben succes op school en behalen een startkwalificatie. Een kleine minderheid van de jongeren verlaat echter het onderwijs voortijdig zonder zo'n kwalificatie voor de arbeidsmarkt. Bijna 30 procent van de voortijdig schoolverlaters keert in de jaren daarna weer terug in het onderwijs. Een deel van hen slaagt er in alsnog een startkwalificatie te bemachtigen.

1. Inleiding

Nederland is in hoge mate een kenniseconomie en dat betekent dat het zeer belangrijk is voor jongeren om een startkwalificatie te hebben, ofwel een diploma op minimaal havo-, vwo- of mbo-2-niveau. Regeringsbeleid is er dan ook op gericht dat (voortijdige) schooluitval voorkómen moet worden. De doelstelling in het regeerakkoord 2010 is om het aantal leerlingen van 22 jaar of jonger dat jaarlijks voortijdig de school verlaat, terug te dringen tot onder de 25 duizend in het jaar 2016. In 2008/09 verlieten nog 43 280 leerlingen voortijdig het onderwijs.

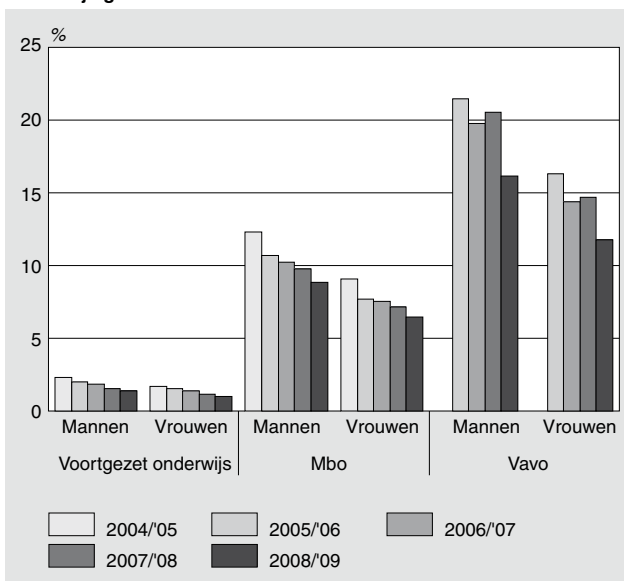
In de afgelopen jaren is het aandeel voortijdige schoolverlaters (vsv) gestaag gedaald van 4,5 procent in 2004/05 naar 3,3 procent in 2008/09 (CBS 2010). Voortijdige schooluitval is bij mannen door de jaren heen wel hoger gebleven dan bij vrouwen. De meeste uitval in aantallen gebeurt vanuit het mbo. Het aandeel voortijdige schoolverlaters vanuit het vavo is weliswaar hoger, maar dit betreft slechts kleine aantallen leerlingen. Verder verlaten niet-westerse alloch-

tonen vaker het onderwijs zonder startkwalificatie dan autochtonen. In een eerder artikel heeft Pijpers al aandacht besteed aan de invloed van achtergrondkenmerken van leerlingen op het risico van voortijdige schooluitval (Pijpers, 2010). Hieruit blijkt dat het vaak een heel complex patroon van samenlopende omstandigheden is, dat tot voortijdige schooluitval leidt. Deze uitval zelf is echter slechts een momentopname van de levensloop van deze leerlingen. Een vervolgvraag is wat deze leerlingen in de jaren volgend op de uitval gaan doen. Een deel zal actief zijn op de arbeidsmarkt; zie hiervoor het artikel in deze editie 'Voortijdig schoolverlaters: een kwetsbare groep op de arbeidsmarkt'. Een ander deel keert weer terug in het onderwijs en haalt mogelijk alsnog een startkwalificatie.

Dit artikel concentreert zich op het cohort vsv'ers uit schooljaar 2004/05. Dit cohort kan namelijk het langst gevolgd worden in het onderwijs. Voor dit startjaar zijn, wegens te geringe vulling van de onderwijsnummerbestanden volwasseneneducatie, nog geen vsv'ers vanuit vavo berekend. Bij herintreden in onderwijs wordt vavo wel meegeteld. Tussen de verschillende cohorten van vsv'ers van de meer recente schooljaren, is er weinig verschil te zien in de aandelen van herintredende. Dit betekent dat de resultaten voor het langst gevolgde cohort waarschijnlijk representatief zijn voor ook de meer recente cohorten.

Dit artikel bespreekt eerst de achtergrond- en huishoudkenmerken van de vsv'ers uit schooljaar 2004/05 die alsnog een startkwalificatie hebben gehaald. Daarna komen de vsv'ers aan bod die nog geen startkwalificatie hebben, maar wel weer terug zijn in het onderwijs; zij zijn op dat moment geen vsv'ers meer maar kunnen dat opnieuw worden als ze er ook na herintreden niet in slagen een startkwalificatie te behalen en weer het onderwijs verlaten. Tenslotte is er een korte beschrijving van degenen uit hetzelfde cohort die helemaal niet meer zijn teruggekeerd in het onderwijs.

1. Voortijdig schoolverlaters

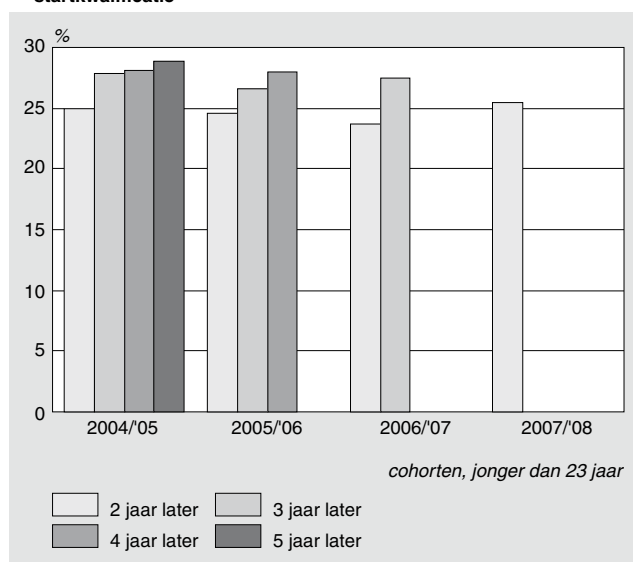

2. Kenmerken van herintredende vsv'ers

Het aandeel vsv'ers dat in de schooljaren volgend op de uitval alsnog een startkwalificatie heeft behaald, of daar nog niet in is geslaagd maar wel ingeschreven staat in onderwijs, ligt tussen de 25 en 30 procent.

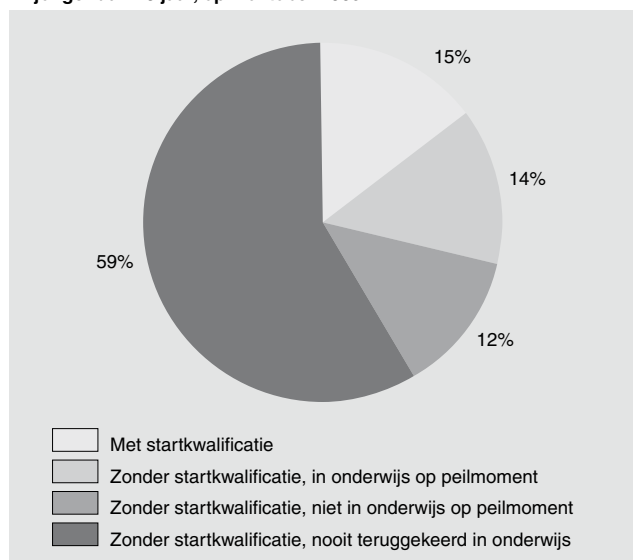
De voortijdig schoolverlaters uit schooljaar 2004/05 kunnen worden ingedeeld in 4 groepen op basis van hun onderwijspositie op 1 oktober van 2009 (vijf jaar later). Van deze jongeren heeft 15 procent op dat moment alsnog een startkwalificatie behaald, en 14 procent heeft dat nog niet maar is wel onderwijs aan het volgen. Gezamenlijk is dus bijna 30 procent uit dit cohort niet meer vsv'er op peildatum

2. Voortijdig schoolverlaters die weer onderwijs volgen of met startkwalificatie

1 oktober 2009. Ongeveer 12 procent is opnieuw vsv'er omdat ze wel onderwijs hebben gevolgd tussen 2005 en 2009, maar er niet in zijn geslaagd om een startkwalificatie te behalen. Ongeveer 59 procent is na schoolverlaten in 2004/05 niet teruggekeerd in het onderwijs. Wel moet aangetekend worden dat alleen die startkwalificaties bekend zijn, die zijn behaald in het bekostigd onderwijs. Een deel van de leerlingen die in de registraties geen startkwalificatie lijken te hebben, kan die buiten het bekostigd onderwijs hebben behaald ¹⁾.

3. Onderwijspositie van voortijdig schoolverlaters, cohort 2004/05 jonger dan 23 jaar, op 1 oktober 2009

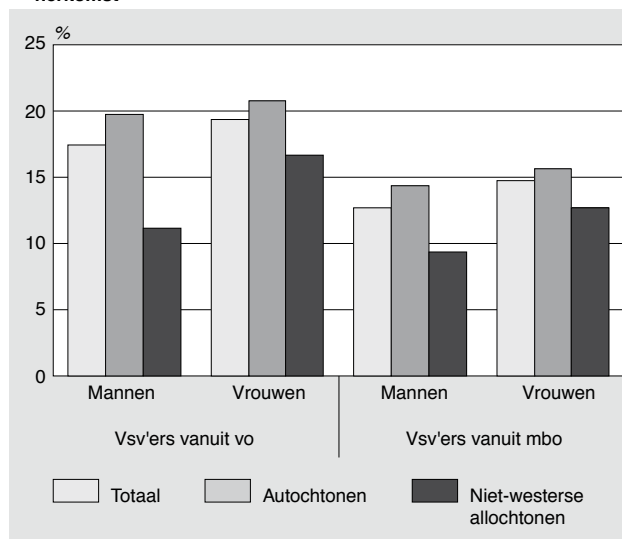

Voormalig vsv'ers met startkwalificatie

Op 1 oktober 2009 hebben ruim 8 duizend van de 55 duizend vsv'ers uit 2004/05 alsnog een startkwalificatie behaald. Dat komt neer op 15 procent. Er zijn echter wel duidelijke verschillen tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen, en tussen vsv'ers vanuit het vo en vsv'ers

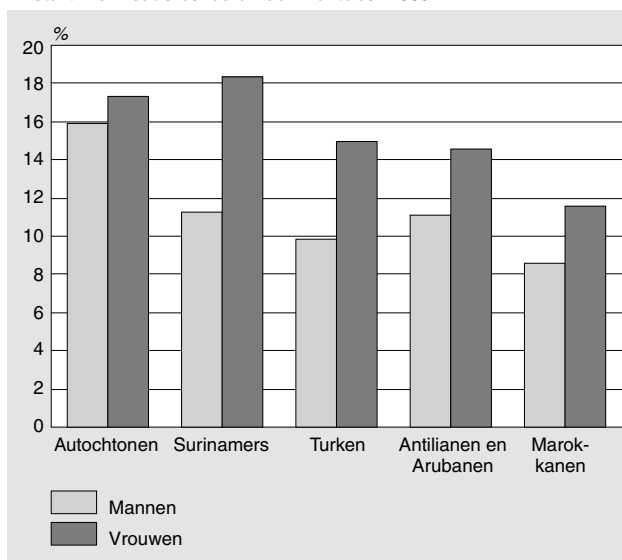
vanuit het mbo. Van de autochtone vsv'ers vanuit het vo haalde 20 procent alsnog een startkwalificatie voor 1 oktober 2009. Voor de autochtone vsv'ers vanuit het mbo lag dat aandeel op 15 procent, zowel bij mannen als bij vrouwen. Van de niet-westers allochtone mannen die vsv'er waren in 2004/05, haalde slechts ongeveer 10 procent alsnog een startkwalificatie, zowel bij uitval uit het vo als uit het mbo. Bij niet-westers allochtone vrouwen was dit aandeel ongeveer 13 procent als ze uitvielen vanuit het mbo, en ongeveer 17 procent vanuit het vo.

4. Voortijdig schoolverlaters, cohort 2004/05, jonger dan 23 jaar, met startkwalificatie behaald voor 1 oktober 2009, naar onderwijs-herkomst

Vrouwelijke vsv'ers met Surinaamse herkomst waren het meest succesvol in het alsnog halen van een startkwalificatie, met een aandeel van net boven de 18 procent. Het aandeel dat een startkwalificatie haalde, was het laagst (8 procent) onder mannelijke vsv'ers van Marokkaanse afkomst.

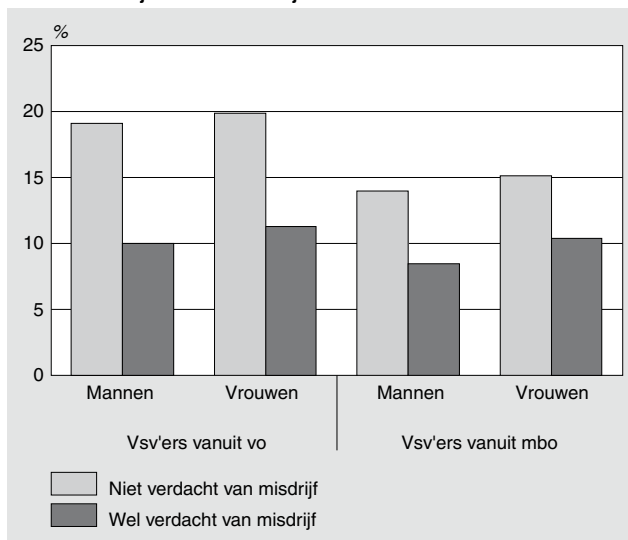
5. Voortijdig schoolverlaters, cohort 2004/05, jonger dan 23 jaar, met startkwalificatie behaald voor 1 oktober 2009

Voormalig vsv'ers met startkwalificatie naar geslacht en verdachte zijn van een misdrijf

Van de vsv'ers uit het schooljaar 2004/'05 is zo'n 22 procent van de mannen verdachte geweest van een misdrijf in dat jaar of in de twee jaren daarvoor, waarbij er een proces verbaal is opgemaakt. Onder de vrouwelijke vsv'ers is dit veel minder: 7 procent. Verdachte zijn (geweest) blijkt nog lang nawerking te hebben in het behalen van een startkwalificatie. Onder zowel mannelijke als vrouwelijke vsv'ers haalde slechts een op de tien alsnog een startkwalificatie als ze verdachte zijn geweest van een misdrijf. Dat is veel minder dan bij de voormalig vsv'ers die niet verdachte zijn geweest van een misdrijf. Vooral bij de voortijdige schooluitval vanuit het vo is het verschil groot. Van de voormalig vsv'ers vanuit het vo die niet verdachte zijn geweest, heeft namelijk ongeveer een op de vijf alsnog een startkwalificatie gehaald.

6. Voortijdig schoolverlaters (cohort 2004/'05, jonger dan 23 jaar), met startkwalificatie behaald voor 1 oktober 2009, naar geslacht en verdachte zijn van een misdrijf

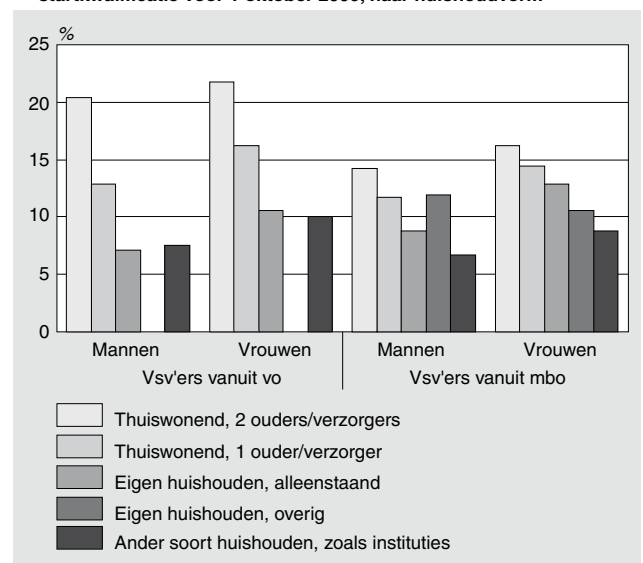

Voormalig vsv'ers met startkwalificatie naar geslacht en huishoudvorm

De huishoudvorm waarin vsv'ers leven heeft ook een invloed op het herintreden in onderwijs en het behalen van een startkwalificatie. Van de vsv'ers uit het voortgezet onderwijs leeft ongeveer 65 procent thuis bij twee ouders of verzorgers, ongeveer 27 procent in een éénuouderhuishouden, en net onder de 3 procent is alleenstaand. Het aandeel van vsv'ers vanuit vo dat samenwoont of zelf kinderen heeft is minder dan 1 procent. De overige 4 tot 5 procent woont in huishoudvormen zoals instituties. Er is hierbij geen verschil tussen mannen en vrouwen. De vsv'ers uit het mbo zijn gemiddeld wat ouder dan uit het voortgezet onderwijs, en wonen minder vaak nog thuis bij de ouders. Van de mannelijke vsv'ers uit het mbo woont ruim 61 procent in een twee-oudergezin, bij de vrouwen is dat 56 procent. Het aandeel dat in een eenoudergezin woont is voor beide geslachten ongeveer 21 procent, en ongeveer 10 procent is alleenstaand. Het aandeel van de vsv'ers uit mbo dat samenwoont of zelf kinderen heeft is bij mannen net onder de 2 procent en bij vrouwen ruim 6 procent. Ongeveer 6 procent woont in een andere huishoudvorm.

Voor zowel mannen als vrouwen is het aandeel dat alsnog een startkwalificatie haalde het hoogst wanneer ze op het moment van uitval nog thuis in een twee-oudergezin woonden. Zo gold dit voor meer dan een vijfde van de vsv'ers uit het voortgezet onderwijs die nog bij beide ouders thuis woonden. Bij de vsv'ers uit een eenoudergezin lag dit aandeel voor het voortgezet onderwijs op ongeveer 15 procent. Ook bij de uitvallers vanuit het mbo geldt dit verschil, maar is daar wel kleiner. Verder blijkt dat dit effect van het huishouden groter is bij mannen dan bij vrouwen. Onder vsv'ers die alleenstaand een eigen huishouden voeren is het aandeel dat alsnog een startkwalificatie haalde nog weer kleiner. Onder de vsv'ers die samenwonen of zelf kinderen hebben is het aandeel dat alsnog een startkwalificatie haalde ongeveer 10 procent.

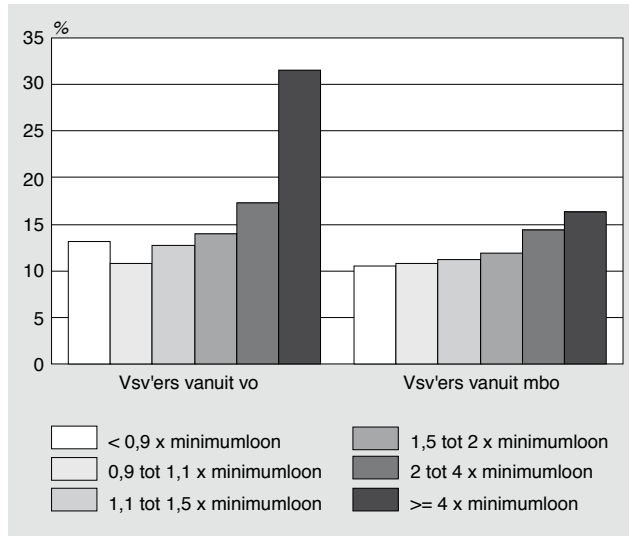
7. Voortijdig schoolverlaters, cohort 2004/'05, jonger dan 23 jaar, met startkwalificatie voor 1 oktober 2009, naar huishoudvorm

Voormalig vsv'ers met startkwalificatie naar huishoudinkomsten

Het aandeel vsv'ers dat alsnog een startkwalificatie haalt, stijgt een klein beetje bij stijgende inkomsten van het huishouden. Voor de groep vsv'ers in een huishouden met huishoudinkomsten rond het minimumloon was dit aandeel ongeveer 11 procent voor zowel vo- als mbo-leerlingen. Wanneer de huishoudinkomsten 2 tot 4 keer het minimumloon zijn, is het aandeel van de vsv'ers dat een startkwalificatie heeft gehaald 14 procent voor degenen die uitvielen vanuit het mbo, en 17 procent voor degenen die uitvielen vanuit het vo. Alleen voor vsv'ers afkomstig uit het vo in de hoogste inkomstengroep (huishoudinkomsten meer dan 4 keer het minimumloon), lag het aandeel flink hoger, ruim 31 procent van deze vsv'ers haalde alsnog een startkwalificatie. Wellicht ondervinden leerlingen in het bijzonder in deze hoogste inkomstengroep van huis uit meer steun of zelfs druk om alsnog een startkwalificatie te behalen, wat waarschijnlijk meer effectief is voor de vo-leerlingen dan voor de mbo-leerlingen, omdat ze jonger zijn en veel vaker nog bij de ouder(s) thuis wonen.

8. Voortijdig schoolverlaters, cohort 2004/05, jonger dan 23 jaar, met startkwalificatie behaald voor 1 oktober 2009, naar huishoudinkomsten

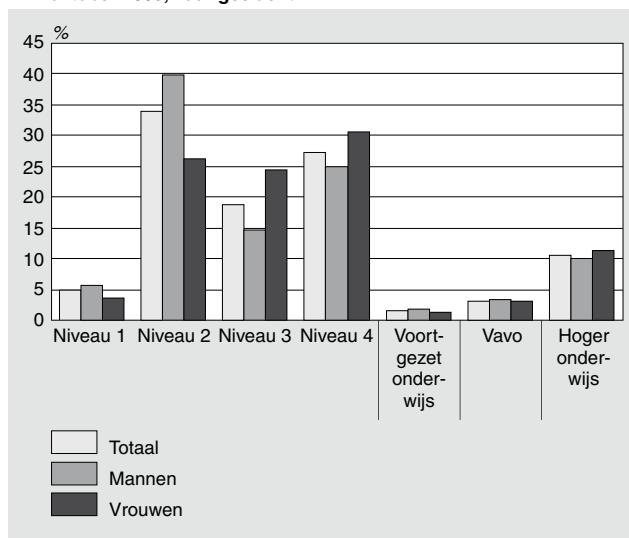

Voormalig vsv'ers weer in onderwijs

Op 1 oktober 2009 nam 14 procent van de 55 duizend vsv'ers uit 2004/05 weer deel aan het onderwijs. Het gaat hier om ruim 7,5 duizend leerlingen, die op dat moment (volgens de registratie) nog geen startkwalificatie hebben behaald. De meeste van deze herintredende vsv'ers uit 2004/05 volgen onderwijs op mbo 2 niveau in 2009 (34 procent). Gevolgd door mbo-niveau's 3 en 4 (19 en 27 procent) en het hoger onderwijs (10 procent). Dat laatste is opmerkelijk, want in principe is voor het hoger onderwijs een startkwalificatie nodig. Waarschijnlijk hebben zij dat buiten het bekostigd onderwijs behaald, waardoor het niet terug te vinden is in de registraties waarop de CBS-cijfers zijn gebaseerd. Voor mbo-3 of mbo-4 is geen startkwalificatie nodig maar wel een diploma vmbo-t, vmbo-g of vmbo-k.

Mannen en vrouwen verschillen weinig wat betreft terugkeer in het voortgezet onderwijs, mbo-niveau 1, vavo, en

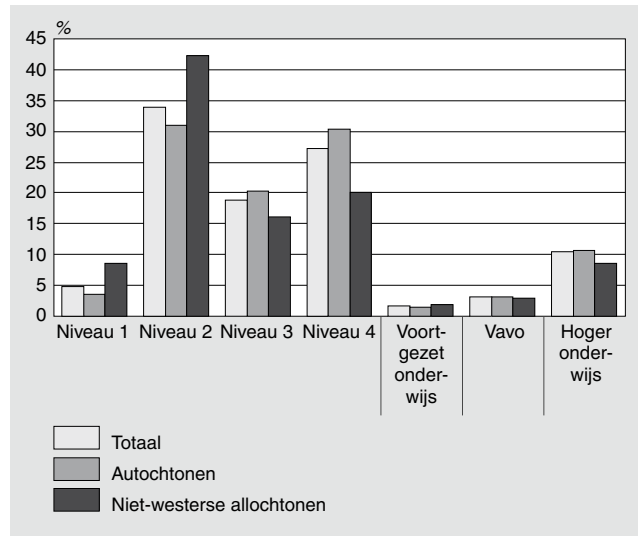
9. Voortijdig schoolverlaters, cohort 2004/05, jonger dan 23 jaar, die weer onderwijs volgen, maar nog geen startkwalificatie hebben op 1 oktober 2009, naar geslacht

hoger onderwijs. Bij de andere onderwijssoorten is het verschil wel groter. Van de mannelijke voormalig vsv'ers in onderwijs volgde 40 procent op 1 oktober 2009 een opleiding op mbo-2 niveau terwijl dat voor vrouwen maar 26 procent is. Daarnaast was het aandeel vrouwen dat een opleiding op mbo-3 of mbo-4 niveau volgt duidelijk groter dan het aandeel mannen.

Niet-westers allochtone herintredende vsv'ers volgden wat meer opleidingen op mbo-1 en mbo-2 niveau dan de autochtonen, terwijl autochtonen wat meer op mbo-3 en mbo-4 niveau zijn teruggekeerd.

10. Voortijdig schoolverlaters, cohort 2004/05, jonger dan 23 jaar, die weer onderwijs volgen, maar nog geen startkwalificatie hebben op 1 oktober 2009, naar herkomst

Vsv'ers die niet teruggekeerd zijn in het onderwijs

Uit het cohort van voortijdig schoolverlaters van 2004/05 kwam de meerderheid, 59 procent, helemaal niet meer terug in het onderwijs in de periode tot 1 oktober 2009. Het gaat hier om ongeveer 32 duizend personen. Vooral het aandeel autochtone vsv'ers dat helemaal niet meer deel heeft genomen aan onderwijs is hoog, 60 procent. Van de Surinaamse vsv'ers keerde de helft niet weer terug, en van de vsv'ers met herkomst uit de Nederlandse Antillen en Aruba keerde 47 procent niet meer terug in onderwijs.

Verder blijkt dat het aandeel vsv'ers die niet herintreden met 64 procent het hoogst is onder mannen uit huishoudens met inkomsten minder dan 0,9 keer het minimumloon. Het laagst, 55 procent, is dit aandeel onder vrouwen uit huishoudens met inkomsten 1,1 tot 1,5 keer het minimumloon.

Technische toelichting

Voortijdig schoolverlaters zijn leerlingen die het bekostigd onderwijs verlaten zonder dat zij een startkwalificatie hebben behaald. Een leerling heeft een startkwalificatie met ten minste een afgeronde havo- of vwo-opleiding, of een basisberoepsopleiding (mbo-niveau 2). Deze startkwalificatie kan in het verleden zijn behaald.

De resultaten in dit artikel gaan over de 'nieuwe aanwas' van voortijdig schoolverlaters. Het gaat hierbij om de voortijdig schoolverlaters van 12 tot 23 jaar die staan ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie. De uitkomsten hebben niet het doel het totaal aantal voortijdig schoolverlaters in Nederland weer te geven. Cijfers daarover zijn afkomstig van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Literatuur

Centraal Bureau voor de Statistiek (2010). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2010*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Pijpers, F. (2010). Wat beïnvloedt het risico op voortijdig schoolverlaten? Een multivariate analyse. *Sociaaleconomische trends*, 4/2010: 57-64.

StatLine-tabellen 'Voortgezet onderwijs; deelname leerlingen naar onderwijssoort', 'Middelbaar beroepsonderwijs; deelnemers naar opleidingsrichting', 'Voortijdig schoolverlaters; studierugkeer, leerlingkenmerken' en 'Voortijdig schoolverlaters; studierugkeer, huishoudenkenmerken'.

Noot in de tekst

- 1) Het niet-bekostigd onderwijs wordt veelal betaald door particulieren (de onderwijsvolgenden), maar kan ook geheel of gedeeltelijk gefinancierd worden door bedrijven of door andere ministeries dan Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.